

УДК 371.385.6(477)

І. В. Клименко
канд. іст. наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

АРХІВ ЧАСОПISУ “РІДНИЙ КРАЙ” ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Розглянуто історію започаткування політичного, економічного і літературного журналу “Рідний Край”, проаналізовано його структуру та матеріали, що друкувалися на сторінках часопису.

Ключові слова: часопис, дитячий журнал, редакційно-видавнича справа.

Архів редакції літературно-наукового тижневика “Рідний Край” зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ф. 252). Часопис розпочав своє функціонування у Полтаві з грудня 1905 р. заходами місцевої громади¹. Ініціатором, першим видавцем і редактором був відомий український діяч М. Дмитрієв. Власне, він утримував часопис на свій кошт. Співредакторами були Панас Рудченко (Панас Мирний) і Гр. Коваленко. Плідно співпрацювали із часописом Х. Алчевська, О. Коваленко, І. Нечуй-Левицький, Д. Дорошенко, О. Пчілка та ін. За часів редагування М. Дмитрієвим тижневик проводив радикальну українську лінію.

З березня 1907 р. редактором журналу стала О. Пчілка (Косач), а видавцем залишився М. Дмитрієв. За антиросійські виступи часопис зазнав урядових утисків та різкої критики з боку української соціал-демократії. Останнім випуском “Рідного Краю” став номер 16-й часопису.

У грудні 1907 р. редакція переїхала з Полтави до Києва (1907–1916 рр.) де, попри цензурні утиски, часопис виходив майже 10 років. Головне редакторство у Києві продовжувала О. Косач (Пчілка). За напрямом він став літературним і громадським українським часописом з ілюстраціями і місячним додатком “Молода Україна”. “Молода Україна” була першим і єдиним українським дитячим журналом

на українських землях у складі Російської імперії. Вийшло друком 64 числа. “Молода Україна” друкувала твори Х. Алчевської, Лесі Українки, М. Рильського, С. Васильченка, Т. Шевченка; багато перекладів з іноземної літератури для дітей старшого і молодшого віку² побачили світ на її сторінках.

Часопис за своїм ідейним наповненням почав наближатися до конституційно-демократичного напрямку. Це дозволило журналу вижити в той час, коли переважну більшість періодичних українських видань було закрито урядом з початком Першої світової війни.

Документи редакції архіву “Рідний Край”, що публікуються нижче, відобразили складні умови становлення редакційно-видавничої справи початку ХІХ ст., специфіку національного видавничого процесу в Україні.

Тексти документів передано зі збереженням їх термінології, стилістики та орфографії, характерних для ділової мови того часу.

№ 1

Лист Міллера Д. до Косач О. П.
з приводу виходу журналу “Рідний Край” в Києві

Харьків /28/ІХ 1907

Щиро дякую Вам, Шановна Добродійко, за “Рідний Край”, перше число котрого несподіванно одержав учора. Счаси Вам Боже на новім місці, алеж, як що можно, мерщій звертайтесь у рідну Полтаву, де Вас люблять і згадують. Звістку про виход “Рідного Краю” дав уже вчора в “Огляді газет та журналів”, який я веду тепер у “Южному Краю”. Незабаром буде надруковано.

Сьогодні була у нашім університеті перша лекція проф. М.Хв. Сумцова по історії української словесності. Велика аудиторія № 5 ледве вмщала в собі всіх слухачів, серед котрих був і ректор проф. Д.І. Багалій. Лектора зустріли вітаннем від української університетської громади. Перша лекція показала, що українська мова згожується до університетської науки не менш, чім яка инша, була б тільки охота. Лектора щиро дякували і поздоровляли з началом доброго діла. Се був первий камінь на фундування дальшого розвою української наукової освіти.

Наші чорносотенці лютують. Позавчора повітова комісія одмі-

нила вибори, виборщиків по г. Харкову, на яких пройшли їх кандидати (по первій курії). Лаються дуже, але сподіваються, що губернська комісія ствердить їх вибори. Хоча може й так, бо там сидять їх заступники и покровителі.

Ще раз дякую за “Рідний Край”.

Щиро прихильний

Д. Міллер.

IP НБУВ, ф.252, № 26. Машинопис. Оригінал.

№ 2

Лист Товариства торгівлі
друкованими виданнями “Контрагент Печати”
до редакції “Рідного Краю”*

Москва – Контрагентство
10 Марта 1908 г., № 1112
В Контору Редакції
журнала “Рідный Край” в Києве

Контора Товарищества имеет честь уведомить Вас, что при проверке Вашего счета на посланные “Рідн. Края” с Сентября – 31 дек. 1907 г. – по сведениям агентов книжных шкафов получилась невероятная разница – у Вас по счету 1379 экз. а по отчетам агентов 913 экз. Разница эта произошла благодаря тому, что Вы своевременно не сочли нужным уведомить нас о высылке “Рідн. Края” по станц., т.ч. мы даже и не знали выходит или нет и следовательно со своей стороны не предупредили агентов обычным порядком, что будет высылаться журнал с такого-то числа, а также и не могли своевременно уследить верно-ли агенты показывают поступление журнала в отчетах. Журнал перестал выходить и высылаться из Полтавы в Мае мес. и о выходе журнала вновь в Сентябре мес. в Києве мы не имели никаких сведений и кроме того во время пе-

*Листа написано на бланку Товариства торгівлі друкованими виданнями на станціях залізничних доріг. Угорі, зліва, надруковано: “Товарищество торговли произведениями печати на станциях железных дорог. “Контрагент Печати”. Правление”.

рерыва издания торговля на некоторых станциях могла перейти в другие руки, а Вы продолжали высылать журнал, нарушив таким образом обычные правила сдачи журнала на комиссию.

В Мае мес. было получено “Рідного Края” 500 экз. на 30 р.с. Сентября – 31 дек. 1907 г. – 913 по 6 к. на 54 р.79 к., а всего на 84 р. 78 к. В Авг. 1907 г. нами было возвращено под. 077444, “Рідн. Кр.” в Полтаву – 518 экз. – в на 31 р.08 к. и 21 Янв с.г. под. 094799 в Киев – 869 экз. - в на 52 р.14 к. Причитается уплата 1 р.56 к.

Покорнейше просим Вас выслать нам список станций на которые высылается Вами “Рідн. Кр.”, чтобы мы имели возможность проследить за агентами, а также просим Вас подтвердить условия, на которых высылается “Рідн. Кр.” и сообщите его продажную цену, в противном случае мы будем вынуждены просить Вас о прекращении высылки “Рідного. Края” по станциям.

С почтением Бухгалтер Товарищества Гудков

ІР НБУВ, ф.252, № 58. Оригінал.

№ 3

Свідоцтво, видане київським губернатором Суковкиним М.І.
Косач О.П. на видання в Києві журналу “Рідний Край”*

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Марта 10 дня 1915 г.
№ 49336
г. Киев

На основании ст. 17 прилож. К ст. 114 Уст. о ценз. и печ. по прод. 1906 года, выдано настоящее свидетельство в двух экземплярах, вдове действительнаго статскаго советника Ольге Петровне **Косач** в удостоверение того, что ею издается в г. Киеве под собственною редакцією, ежемесячный журнал и при нем приложение для детского чтения, на малорусском языке, под названіем “Рідний Край” и приложение – “Молода Україна”, по следующей программе: жур-

*Свідоцтво надруковано на бланку канцелярії за власним підписом Київського губернатора та завірено мокрою печаткою. Угорі надруковано: “М.В.Д. Киевский Губернатор. По Канцелярии, Часть. 4.”.

нал – 1) сообщеніе выходящих узаконеній и правительственных распоряженій, 2) известія о текущей жизни в столицах, во всей Рос- сии и более подробно, в южных губерніях, 3) новости из области малорусскаго слова и искусств, 4) беллетристика: повести, драма- тическія сочиненія и стихотворенія, 5) критика литературная, му- зыкальная и художественная, 6) корреспонденціи, 7) хроника ино- странная, 8) заметки по сельскому хозяйству, 9) объявленія и ПРИЛОЖЕНІЯ: 1) рассказы, стихотворенія, путешествія, рассказы из всеобщей и русской исторіи, 2) статьи по естествознанію, 3) игры, 4) театральныя пьесы и 5) задачи.

Подписная цена на журнал с приложеніем 4 рубля в год и от- дельно приложеніе 2 руб.

Журнал и приложеніе печатается в типографіи 2-й артели пе- чатного дела, в г. Києве, по Б. Владимірской ул. в д. № 43.

Причитающійся гербовый сбор уплачен.

Губернатор, Шталмейстер ВЫСОЧАЙШОГО Двора [Н.И. Суковкин],
За Правителя Канцеляріи Павл[]ков

ІР НБУВ, ф. 252, № 1. Машинопис, оригінал.

¹ Историчне джерелознавство : Підручник / Я.С. Калакура, І.Н. Войце- хівська, С.П. Павленко та ін. – К., 2002. – С. 407–408.

² *Геращенко Т.* “Рідний Край” // Довідник з історії України (А–Я). – К., 2001. – С. 657.

Summary

Publication of the history of political, economic and literary magazine “Ridnyj Kray”, published in Poltava (red. M.LDmytriyev) and Kiev (red. O.Pchilka) from 1905 to 1916 rr. The materials published on the pages of the magazine covering a wide range of problems faced Ukrainian community. Documents published clearly show the complex conditions of existence of the magazine in the period.

Key words: political, economic and literary magazine, a children’s maga- zine, challenging the conditions of existence.